

Strategii de aculturație la emigranții români din Italia

Maria Nicoleta TURLIUC
Cătălin TURLIUC

1. Români, principala minoritate din Italia

Statisticile estimează că între două și patru milioane de români sunt plecați să muncească peste granițe, cei mai mulți dintre ei având vârsta cuprinsă între 20 și 35 de ani. Din păcate pentru societatea de origine, este vorba de un segment de populație care se află în plină perioadă fertilă. Numai în anul 2000, România a alimentat piața internațională a imigranților cu sute de mii de persoane, din care: peste 50% aparțin sexului feminin, peste 20% sunt cu studii primare sau gimnaziale, iar 20% au studii superioare. Ceea ce este și mai îngrijorător e lipsa unor informații foarte exacte despre numărul de români care lucrează în străinătate, ținând cont de faptul că o bună parte din ei muncesc „la negru”.

Numărul imigranților în Italia, inclusiv a celor români, a crescut semnificativ din anul 2002 până la debutul recente crize economice. Comparativ cu cei aproximativ 6.000 de italieni care lucrau în România în 2007 (conform „Dossier Caritas/Migrantes”, 31.12.2007), românii din Italia depășeau o jumătate de milion de persoane. Începând din anul 2007, românii au devenit principala minoritate din Italia (556.000 imigranți), reprezentând cca. 15,1% din totalul imigranților, distanțându-se cu aproape cinci puncte procentuale de marocani (387.000 imigranți) și mai mult de albanezi (381.000 imigranți). Aceasta în condițiile în care, în același an, mass-media vehicula cifre mult mai mari, între 800.000 și 1.000.000 de români, iar unele asociații românești de peste 1.000.000 de români (de ex. Frăția, Torino).

2. Teoria identității sociale și aculturația

Cercetarea relațiilor dintre grupuri s-a concentrat tradițional asupra problematicii prejudecății și discriminării. *Teoria identității sociale* (TIS), elaborată inițial de Tajfel și Turner (1979, apud Turliuc, 2004) explică modul în care categorizarea socială și procesul comparării sociale operează la nivelul credințelor sociale pentru a produce forme specifice de comportament grupal. TIS susține că oamenii sunt motivați să dobândească o identitate socială pozitivă și, în acest sens, ei sunt tentați să realizeze comparații sociale, raportând grupul lor la celelalte. Comparația favorabilă se soldează cu tendința subiectivă de a evalua mai favorabil propriul grup de apartenență comparativ cu altul/altele. Comparația defavorabilă conduce la subevaluarea grupului propriu, la o identitate negativă și la experiența insatisfacției cu privire la propriul statut. Experimentele realizate în cadrul paradigmei grupurilor minimale au condus la concluzia conform căreia principalul motiv pentru care oamenii se identifică cu o anumită categorie este menținerea sau

sporirea stimei de sine. Deși marea majoritate a cercetărilor asupra identității sociale au sugerat că stima de sine este motivul esențial al identificării cu un grup, studiile privind relațiile dintre stima de sine și identificarea socială sau autocategorizare socio-cognitivă sunt contradictorii. Long și Spears (1997) afirmă că pentru ca predicțiile TIS să se adevărească ar trebui avută în vedere stima de sine grupală, care rezultă din apartenența la grup, și nu la cea individuală. Autorii apreciază că stima de sine personală, colectivă, amenințările identității personale/sociale și gradul de identificare grupală pot interacționa într-un mod complex pentru a determina ceea ce fac indivizii pentru a-și îmbunătăți nivelul stimei de sine.

Cercetătorii de la McGill Univeristy (Canada) au analizat negocierea identității în contextul intergrupal și au concluzionat că emigranții se autoidentifică sau sunt identificați de ceilalți ca aparținând categoriei de imigrant. Comparațiile intergrupale accentuează dezavantajele poziției de imigrant (lipsa resurselor financiare și sociale la sosirea în țara de emigrație, diferențele de rasă, etnie, religie etc.) în raport cu statutul membrilor societății gazdă. Lalonde și Cameron (1993) sugerau că modelul mobilității sociale al lui Moghaddam (1988) poate fi examinat în contextul teoriei lui Berry (1990, 1997) cu privire la cele patru strategii de aculturație. Strategia aleasă depinde de modul în care imigranții rezolvă două probleme majore cu care se confruntă zilnic într-o societate pluralistă: conservarea propriei identități culturale și contactul cu membrii societății gazdă și participarea la activitatea socio-economică.

3. Strategii de aculturație

Sabatier și Berry (1997) apreciau că pentru grupuri și indivizi este importantă determinarea gradului în care menținerea propriei identități culturale și a obiceiurilor lor reprezintă o valoare importantă sau nu și în ce măsură trebuie ele păstrate. Totodată trebuie stabilit în ce măsură pentru indivizi și grup relațiile cu societatea gazdă și cu celelalte grupuri reprezintă o dimensiune importantă și necesară.

Cele două dimensiuni menționate se pot evalua și măsura, deoarece criteriile conceptuale permit ca orientările să fie reduse la alegeri dihotomice, generând un model cu patru celule conform figurii următoare:

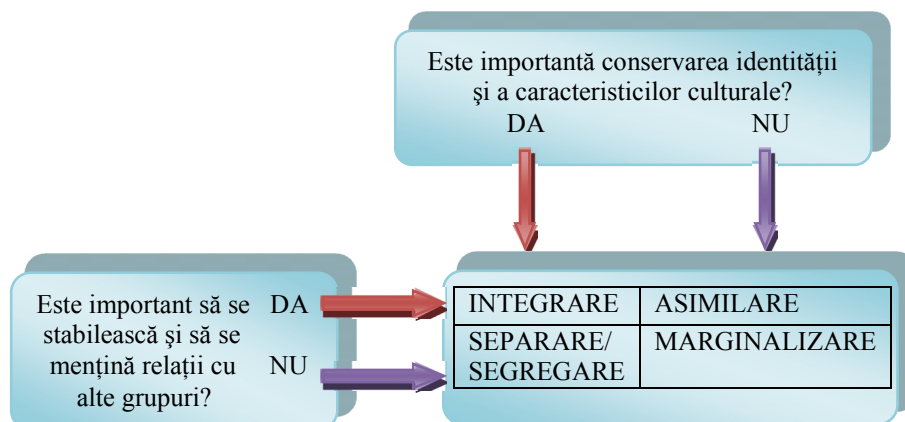

fig.1

Criteria ale strategiilor de aculturație

Fiecare celulă este considerată o strategie de aculturație. Ele au fost numite de către Sabatier și Berry (1997) astfel: asimilare, integrare, separare și marginalizare.

- *Asimilarea* reprezintă dorința de a-și abandona identitatea culturală de origine și de a se orienta spre societatea gazdă, lucru care se realizează prin absorbția grupului subordonat sau non-dominant de către grupul stabilit ca dominant;
- Alegerea *integrării* indică menținerea în întregime a identității culturale specifice dar, concomitent, în cadrul grupului are loc o mișcare pentru a deveni o parte integrantă din societatea gazdă. Se dă adesea ca exemplu multiculturalismul promovat în Canada;
- *Segregarea* sau *separarea* – face referire la lipsa relațiilor dintre grup și societatea de primire, asociată cu menținerea identității și a tradițiilor din țara de origine. Această opțiune constituie rezultatul controlului exercitat de grupul dominant sau al dorinței grupului non-dominant. Exemplul tipic este cel al grupurilor religioase *huttérite* și *amish* care încearcă să trăiască pe pământul nord-american autarhic, în cea mai mare anarhie posibilă, refuzând, pe cât posibil, modernitatea (automobile, electricitate etc.);
- Optând pentru *marginalizare*, grupurile pierd contactul cultural și psihologic atât cu societatea lor tradițională, cât și cu societatea gazdă, în ansamblul ei (Stonequist, 1935, apud Sabatier și Berry, 1997).

Validitatea și soliditatea modelului au fost evidențiate în studiile efectuate cu precădere în Canada. Unele din aceste studii s-au axat în special pe indicii comportamentali, dar trebuie evitată evaluarea excesivă și prea rigidă a acestora, deoarece ei nu definesc iremediabil atitudinile de aculturație.

Moghaddam și Perreault (1992) s-au preocupat de strategiile de mobilitate socială a imigranților, distingând între *strategiile colectiviste* (aparținând persoanelor minoritare, mai puțin dotate sau sărace care consideră că forța acțiunii colective le permite să amelioreze mai ușor soarta indivizilor) și *strategiile individuale*, proprii indivizilor dotați, care preferă să se situeze personal (mai rapid, mai ușor și mai ridicat) pe scara socială. Autorii au vrut să verifice dacă orientarea spre grupul de origine poate fi asociată cu o strategie colectivistă, iar dorința de asimilare cu indivizii talentați care preferă strategii individuale de promovare socială. Rezultatele acestui studiu au confirmat necesitatea de a considera orientarea spre grupul de origine și cea spre societatea de primire ca independente una de cealaltă. Contrar așteptărilor, dorința de a fi asimilat nu dovedește un individualism excesiv, ci, mai degrabă, o stimă de sine mai scăzută.

Aceiași autori, Moghaddam și Perreault (1992), reliefează necesitatea diferențierii între indivizii care *resping și cultura de origine și pe cea de primire* (indivizii marginalizați) și cei care *nu manifestă vreo orientare anume* (indivizii talentați și autonomi). În cadrul fiecărui grup de imigranți există diferite poziții

asociate cu trăsături individuale de personalitate, dar și cu o serie de indicatori psihosociali, după cum urmează:

- ✓ *Vârsta* – în general, persoanele mai în vârstă sunt mai orientate spre grupul lor de origine (integrare și separare), iar cei mai tineri spre societatea de primire (asimilare și integrare);
- ✓ *Durata de ședere* – contrar așteptărilor, nu sporește orientarea față de societatea gazdă, deși primele perioade sunt consacrate eforturilor de inserare, eforturi care cer o anumită cunoaștere a practicilor din țara gazdă și de învățarea unui minimum de conduite adecvate, orientarea spre societatea gazdă fiind o condiție a adaptării la noul context;
- ✓ *Utilizarea limbii de origine și cea a societății de primire* sunt alți indici. Astfel, persoanele unilingve, fie pentru că nu vorbesc limba lor de origine, fie pentru că nu vorbesc decât limba țării gazdă, adoptă atitudini de aculturație orientate spre o singură cultură (asimilare sau separare);
- ✓ *Motivele imigrării și cunoștințele despre țara gazdă anterioare imigrării*, reprezintă dimensiuni care pot face să varieze atitudinile de aculturație, spre exemplu luarea unei decizii în cadrul familiei în mod colectiv sau autoritar. Studiul lui Catani și Palida (1989, apud Sabatier și Berry, 1997) arată că, în cadrul unei aceleiași familii, frații și surorile pot face alegeri diferite;
- ✓ *Toleranța populației de primire* – reprezintă una din condițiile pentru ca integrarea să fie opțiunea de preferință. Cu alte cuvinte, preferința emigranților pentru strategia de integrare este condiționată de :
 - un nivel scăzut de prejudecăți;
 - atitudini pozitive față de grupurile etnice și rasiale;
 - o primire favorabilă a ideii de diversitate culturală în cadrul societății de primire. Tinerii, femeile și persoanele cele mai educate acceptă, în general, mai ușor diversitatea și grupurile etnice, iar cei care au un strămoș apropiat care a emigrat sunt mai toleranți decât toți ceilalți;
 - orientarea politică și practica religioasă reprezintă de asemenea variabile importante: oamenii care preferă o politică de stânga sunt mai favorabili străinilor.

Principalul instrument metodologic construit și validat de noi a avut în vedere rezultatele acestor studii, pornind de la cele două tendințe: **a.** spre deschidere, stabilire și menținere a relațiilor cu alte grupuri și **b.** spre conservarea propriei identități etnice și culturale a emigranților români.

4. Studiul aplicativ: ipoteze, lot și instrumente

Obiectivele studiului nostru au vizat verificarea existenței unei influențe a sexului, stării civile și mediului de proveniență asupra: 1. tendinței de stabilire și menținere a relațiilor cu societatea gazdă, 2. tendinței spre conservarea propriei identități culturale și 3. gradului de modificare a identității etnice la românii emigrați în Italia. De asemenea, am urmărit identificarea strategiilor utilizate de imigranții români, a gradului în care ele sunt folosite. În acest sens am formulat următoarele *ipoteze*: 1. Genul, mediul de proveniență și starea civilă influențează stabilirea și menținerea relațiilor emigranților români cu societatea gazdă; 2. Genul, mediul de

proveniență și starea civilă influențează gradul de conservare a propriei identității etnice a emigranților români; 3. Genul, mediul de proveniență și starea civilă influențează gradul de modificare al identității etnice a emigranților români din societatea italiană; 4. Presupunem posibilitatea identificării strategiilor de integrare în societatea gazdă și a gradului lor de utilizare la imigranții români din Italia.

În cadrul studiului au participat un număr total de 148 subiecți, emigranți români aflați în Italia, Torino. Vârsta minimă a subiecților este 18 ani, iar vârsta maximă 51 ani (media 33,76). Dintre aceștia, 56 sunt de gen masculin (37,8%) și 92 sunt de gen feminin (62,2%), 69 provin din mediul rural (46,6%) și 79 din mediul urban (53,4%). În privința nivelului de pregătire școlară, 19 subiecți au absolvit școala generală (12,8%), 99 subiecți au absolvit liceul și/sau o școală profesională (66,9%), iar ceilalți 30 de subiecți au absolvit forme de învățământ superioare (20,3%). Perioada de când subiecții sunt stabiliți în Italia variază de la 1 an la 16 ani, cu o medie de 4,82 ani.

Pentru testarea ipotezelor am construit și utilizat următoarele instrumente:

○ *Scala stabilirii relațiilor cu societatea gazdă (italiană) și a conservării identității culturale românești (SRSGCIR)* a fost elaborată de M.N. Turliuc și C. Turliuc (2007). Inițial a fost construit un chestionar care cuprindea 32 de întrebări deschise și în evantai care a fost distribuit românilor din Torino la sfârșitul serviciului religios, în luna noiembrie 2007. Răspunsurile la 43 de chestionare au fost supuse analizei calitative, iar pe baza acestora au fost formulați cei 20 de itemi finali ai scalei finale. Itemii impari sunt construiți pentru evaluarea dorinței de stabilire/menținere a relațiilor cu societatea gazdă (italiană), iar cei pari pentru măsurarea dorinței de conservare a identității românești. Referitor la modalitatea de completare a scalei, participanții trebuie să indice, pe o scală Likert cu 6 trepte, măsura în care sunt sau nu de acord cu fiecare item.

Pretestarea realizată pe un număr de 40 de subiecți ne-a permis obținerea unui coeficient de consistență internă alpha Cronbach de 0.79 (iar pe întregul lot, compus din toți cei 148 de subiecți, coeficientul de consistență internă alpha Cronbach a fost de 0.81). Analiza pe subscale a condus la obținerea unor valori mai mari ale coeficientului de consistență internă alpha Cronbach, de 0.86 la prima scală (stabilirea și menținerea relațiilor cu membrii societății gazde) și 0,89 la a doua scală (conservarea identității culturale).

○ *Lista adjectivelor identitare (LAI)* a fost elaborată de Turliuc și Turliuc (2007), pentru evaluarea identității culturale a imigranților în două momente distincte: în prezent (momentul aplicării) și înainte de a pleca din Italia, în scopul identificării gradului de variabilitate al identității lor etnice. În construirea listei adjectivelor identitare s-a pornit de la analiza studiilor destinate reprezentărilor etnice ale românilor, din care au fost reținute cele din nucleele centrale și cele care au apărut cu o mai mare frecvență printre elementele periferice. Scala conține 30 de termeni identitari, 15 cu conotație pozitivă și 15 cu conotație negativă. Participanții trebuie să indice răspunsurile lor pe o scală Likert cu 6 trepte. Pretestarea realizată pe un număr de 40 de subiecți ne-a permis obținerea unui coeficient de consistență internă alpha Cronbach de 0.91, iar pe întregul lot, compus din toți cei 148 de subiecți, coeficientul de consistență internă alpha Cronbach a fost de 0,93.

Participanților li s-a administrat individual câte un chestionar cuprinzând cele două scale construite și validate de noi, prezentate mai sus, scala SRS GCIR și LAI. Subiecții au fost rugați să își exprime opiniile cât mai sincer posibil, cu mențiunea că datele lor personale rămân anonime. În urma alcătuirii bazei de date, am calculat scorul total al itemilor la toate variabilele dependente. Variabilitatea identității etnice s-a obținut prin scăderea scorului total a coloanei „înainte de a pleca în Italia” din scorul total al coloanei „în prezent”.

5. Rezultatele obținute

1. Pentru verificarea ipotezei „sexul, mediul de proveniență și starea civilă influențează stabilirea și dezvoltarea relațiilor cu societatea gazdă” s-au calculat efectele principale și de interacțiune. În urma analizei de varianță univariată și a testelor t pentru eșantioane independente am obținut următoarele:

Variabilele independente	F	df	Sig
Mdp	5.975	1	.016
Stciv	288	1	.750
Gen	1.157	1	.079
Mdp*stciv	820	1	.443
Mdp*gen	1.238	1	.088
Stciv*gen	.211	1	.810
Mdp*stciv*gen	.635	1	.531
Total		148	

– există un efect principal al variabilei *mediu de proveniență* (Mpd) asupra stabilirii și dezvoltării relațiilor emigranților români cu societatea gazdă italiană ($F(1,146) = 5.975$, $p < 0.05$). Subiecții din mediul urban ($m = 32.72$), comparativ cu cei din mediul rural ($m = 29.42$), sunt semnificativ mai dispuși să stabilească și mențină relații cu societatea gazdă italiană ($t(df146) = -2,456$, $p < 0,05$).

– există o *tendință* de apariție a unui efect principal al *sexului* asupra deschiderii emigranților români spre contacte cu societatea gazdă ($F(1,146) = 1.157$, $p < 0.09$), femeile ($m = 31.42$) având *tendința*, comparativ cu bărbații ($m = 28.95$), de fi mai deschise față de stabilirea și menținerea relațiilor cu societatea gazdă. Aceasta *tendință* este mai evidentă la subiecții necăsătoriți.

– există o *tendință* de apariție a unui efect de interacțiune al *sexului* și *mediului de proveniență* asupra stabilirii și dezvoltarea relațiilor emigranților români cu societatea gazdă italiană ($F(1,146) = 1.238$, $p < 0.09$). Femeile din mediul urban sunt cele mai deschise spre stabilirea de contacte cu societatea gazdă, bărbații din mediul urban având deschiderea cea mai scăzută.

2. Pentru verificarea ipotezei „sexul, mediul de proveniență și starea civilă influențează conservarea identității etnice a emigranților români” s-au calculat efectele principale și de interacțiune. În urma analizei de varianță univariată și a testelor t pentru eșantioane independente am obținut următoarele:

Variabilele independente	F	Df	Sig
Mdp	1.975	1	.070
Stciv	1.288	1	.086
Gen	.457	1	.278
Mdp*stciv	.620	1	.443
Mdp*gen	.238	1	.388
Stciv*gen	.311	1	.610
Mdp*stciv*gen	.535	1	.451
Total		148	

– există o *tendință* de apariție a unui efect principal al *mediului de proveniență* asupra conservării identității culturale a emigranților români ($F(1,146) = 1.975$, $p < 0.09$), subiecții din mediul rural ($m = 37.37$) având o *tendință* mai puternică, comparativ cu cei din mediul urban ($m = 35.36$).

– există o *tendință* de apariție a unui efect principal semnificativ al *stării civile* asupra conservării identității etnic a emigranților români ($F(1,146) = 1.288$, $p < 0.09$), subiecții căsătoriți ($m = 38.30$) având *tendința* de a-și conserva mai puternic identitatea culturală, comparativ cu cei necăsătoriți ($m = 36.70$),

3. Pentru verificarea ipotezei „sexul, mediul de proveniență și starea civilă influențează gradul de modificare al identității etnice a emigranților români în societatea italiană” am utilizat testul t pentru eșantioane independente și am obținut următoarele:

– există *diferențe semnificative* între măsura în care subiecții din mediul urban rural ($m = 41,23$) și cei din mediul urban ($m = 44.92$) își modifică identitatea etnică ($t(df146) = -0.375$, $p < 0,05$), schimbările mai importante în evaluarea propriilor atribute identitare apărând în cazul persoanelor din mediul urban.

– există o *tendință* spre o diferență semnificativă între măsura în care subiecții necăsătoriți ($m = 42,66$) și cei căsătoriți ($m = 44.03$) își modifică identitatea etnică ($t(df146) = -1.590$, $p < 0,09$), persoanele căsătorite tinzând să opereze schimbări mai importante în evaluarea propriilor atribute identitare comparativ cu cele necăsătorite.

– există o *tendință* de a apărea diferențe semnificative între măsura în care femeile ($m = 42.98$) și bărbații ($m = 44,64$) își modifică identitatea culturală ($t(df146) = -1.375$, $p < 0,09$), bărbații tinzând să opereze schimbări mai importante în evaluarea propriilor atribute identitare decât femeile.

4. Pentru verificarea ipotezei privind „posibilitatea identificării strategiilor de integrare în societatea gazdă și a gradului lor de utilizare la imigranții români din Italia”, am împărțit subiecții în funcție de mediană în două grupe, pe fiecare dimensiune (dorința de stabilire și menținere a relațiilor cu membrii societății gazdă (mare, mică) și dorința de conservare a identității românești (mare, mică)). Rezultă astfel posibilitatea analizei strategiilor de aculturație conform tabelului:

	Importanța stabilirii relațiilor cu membrii societății gazdă	Importanța conservării identității românești
<i>Integrare</i>	Mare	Mare
<i>Asimilare</i>	Mare	Mică
<i>Separare</i>	Mică	Mare
<i>Marginalizare</i>	Mică	Mică

Gradul în care imigrații români în Italia utilizează cele patru strategii de aculturație este următorul:

	Importanța stabilirii relațiilor cu membrii societății gazdă (ISR)	Importanța conservării identității culturale (ICI)	Procente
<i>Integrare</i>	Mare	Mare	23%
<i>Asimilare</i>	Mare	Mică	45%
<i>Separare</i>	Mică	Mare	25%
<i>Marginalizare</i>	Mică	Mică	7%

Lalonde și Cameron (1993) arătau că în cazul imigranților doar două strategii sunt modele de aculturație adecvate: *integrarea* și *asimilarea*, deoarece în cadrul lor contactul imigrantului cu societatea este voluntar, imigrantul dorind (probabil) să devină membru al societății gazdă. După cum se poate observa mai sus, majoritatea imigranților români – respectiv 68% (23% integrare + 45% asimilare) dintre ei – adoptă modele de aculturație adecvate, adaptative.

Strategia *separării* și cea a *marginalizării* sunt mai adecvate în cazul minorităților etnice tradiționale, nu și a imigranților (Lalonde și Cameron, 1993). Ele apar în 32% (25% separare + 7% marginalizare) dintre subiecți. Această proporție poate fi explicată prin faptul că procesul adaptării la contextul sociocultural al țării gazdă este adesea extrem de dificil. 32% dintre subiecți reacționează autoprotectiv în fața dificultăților adaptării, acordând o mică importanță stabilirii relațiilor cu membrii societății gazdă. Pentru a contracara puternicul efect al alienării, mulți dintre ei încep să își aducă rudele cele mai apropiate, rezultând adevărate colonii. În Italia această tendință este foarte puternică, unul din patru nou-născuți fiind de origine română (Dossier Caritas/Migrantes, 2007). Așa cum arătam, românii au ajuns de altfel să reprezinte cea mai importantă minoritate etnică din Italia.

Ținând seama de sexul subiecților, mediul de proveniență și starea lor civilă am obținut următoarele date privind gradul de utilizare a strategiilor de integrare în societatea gazdă:

- bărbații utilizează mai mult strategia asimilarea și marginalizarea comparativ cu femeile, care folosesc în mare măsură integrarea și separarea;
- subiecții din mediul urban utilizează strategia integrării, asimilării și marginalizării în mai mare măsură decât cei din mediul rural, care nu folosesc mai mult strategia separării;
- subiecții necăsătoriți utilizează în mai mare măsură strategia integrării și asimilării comparativ cu cei căsătoriți, care folosesc în mare măsură separarea și marginalizarea.

6. Discuții și concluzii

Principalele rezultate obținute în cadrul primului studiu sugerează faptul că: **a.** Subiecții din mediul urban stabilesc/mențin semnificativ mai ușor relații cu membrii societății gazdă, comparativ cu cei din mediul rural. Subiecții din mediul urban sunt mai familiarizați cu mediul și mai deschiși spre schimbare, mai flexibili și stabilesc mult mai ușor relații interpersonale. Spre deosebire de aceștia, subiecții care provin din mediul rural nu reușesc să intre în rezonanță la fel de ușor cu indivizii și societatea italiană, întâmpinând mai multe dificultăți de acomodare și adaptare; **b.** Există o tendință ca femeile să stabilească/mențină semnificativ mai ușor relații cu membrii societății gazdă, comparativ cu bărbații. Oferta serviciilor casnice și de îngrijire la domiciliu fiind mai mare și acceptată de emigrantele române, ele își găsesc o slujba mai repede, având tendința de a stabili raporturi cu membrii familiilor italiene mai ușor. Această ofertă se grefează bine pe rolul mai tradiționalist al femeilor române, pe capacitatea lor de a se orientate spre familie, susținere și protejare. De asemenea, femeile acceptă mai ușor relațiile de cuplu și căsătoria cu bărbații italieni, în timp ce bărbații români nu își găsesc o parteneră italiană la fel de ușor datorită statutului lor economic mai scăzut; **c.** Există o tendință de interacțiune între mediul de proveniență și gen, în sensul că femeile din mediul urban și bărbații din mediul rural tind să stabilească/mențină relații cu membrii societății gazdă mai ușor decât femeile din mediul rural și bărbații din mediul urban; **d.** Există o tendință ca subiecții din mediul rural să-și conserve mai bine identitatea etnică, comparativ cu cei din mediul urban. Tradițiile și obiceiurile românești sunt în mod evident mai bine conservate în mediul rural, mai conservator; **e.** Subiecții căsătoriți tind să-și conserve identitatea etnică mai bine decât cei necăsătoriți. Primii și-au construit o identitate proprie în cadrul căreia dimensiunea etnică ocupă deja un anumit statut clar definit. De asemenea, ritualurile familiale au la baza adesea tradițiile și obiceiurile românești; **f.** La subiecții din mediul urban evaluarea propriilor atribute identitare se modifică semnificativ mai mult, comparativ cu cei din mediul rural. În cazul orășenilor imaginea tinde însă să se schimbe puternic, dar în sens negativ, în timp ce la subiecții din mediul rural modificările sunt puține și în sens pozitiv. Orășenii români prin comparație cu cei italieni devin tot mai nemulțumiți de propriile atribute identitare, în timp ce subiecții din mediul rural confrunțați cu mediul puternic urbanizat italian par să utilizeze ca mecanism de apărare valorizarea mai puternică a propriilor atribute pozitive; **g.** La bărbați există o tendință de a-și modifica în mai mare măsură identitatea etnică, comparativ cu femeile. Identitatea masculină tinde să fie mai puternic influențată de dimensiunea socială, rolul masculin fiind caracterizat, în general, prin orientarea instrumentală,

socială și profesională; **h.** La subiecții căsătoriți există o tendință de a-și modifica în mai mare măsură identitatea etnică, comparativ cu bărbații. Deși nu diferă semnificativ, subiecții căsătoriți tind totuși să-și mențină mai constantă în timp evaluarea propriilor atribute identitare, fapt care indică o mai bună structurare și interiorizare a lor; **i.** Emigranții români din Italia utilizează cu precădere strategia asimilării (45%), urmată în ordine descrescătoare și la relativ mare distanță de strategia separării (25%), de cea a integrării (23%) și cea a marginalizării (7%). 68% dintre subiecții consideră importantă stabilirea și menținerea relațiilor cu membrii societății gazde, și doar 32 subvaluează acest aspect. De asemenea, 48% consideră că este importantă conservarea identității culturale românești, față de 53% care subvaluează acest aspect. Îngrijorătoare este ușurința cu care imigranții români renunță la identitatea lor culturală, diluarea sau chiar pierderea identității lor. Amintim faptul că durata medie a șederii în Italia a subiecților investigați a fost de doar 4,82 ani.

Studiile lui Moghaddam (1988) și Moghaddam și Perreault (1992) indică faptul că strategiile colective sunt cele în care se consideră importantă conservarea propriei identități culturale, iar cele individualiste sunt cele caracterizate prin importanța mai mică acordată acestui aspect și supraevaluarea stabilirii contactelor cu societatea gazdă. În lotul nostru, supraevaluarea identității românești apare la 48% dintre subiecți. Persoanele care preferă strategiile colectiviste sunt mai puțin încrezătoare în forțele proprii, cu o stimă de sine personală mai redusă, care se simt puternic etichetate ca minoritare sau cu un statut socio-economic precar; ele consideră că forța acțiunii colective le permite să amelioreze mai ușor soarta indivizilor (Lalonde și Cameron, 1993; Moghaddam, 1988; Moghaddam și Perreault, 1992). Subevaluarea identității culturale românești apare la 52% din subiecți, fiind tipică pentru persoanele care preferă strategiile individualiste, care au mai mare încredere în forțele proprii, o stimă de sine mai ridicată, care sunt mai bine dotate, care preferă să se situeze social mai rapid și mai bine pe scara socială (Lalonde și Cameron, 1993; Moghaddam, 1988; Moghaddam și Perreault, 1992).

Moghaddam (1988) și Moghaddam și Perreault (1992) susțin faptul că discriminarea (personală și colectivă) se asociază cu preferința pentru strategii de imigrare colective, care au la bază tendința de menținere a moștenirii culturale (integrare și separare). Prin urmare, faptul că 48% dintre subiecți tind să-și mențină moștenirea culturală s-ar putea explica nu doar prin valorizarea spontană, sinceră sau în scop autoprotectiv a identității culturale române, ci și prin perceperea unui anumit grad de discriminare individuală și colectivă a românilor în societatea italiană, mai ales ca urmare a campaniilor negative realizate de mass-media italiană datorită unor infracțiuni grave comise de etnicii români.

Ținând seama de dificultății aculturației și integrării, în ultimii ani, statele membre ale Uniunii Europene au început un demers care vizează facilitarea adaptării imigranților la noul mediu socio-cultural prin programe de învățare a limbii societății gazdă, asigurarea și/sau obligativitatea școlarizării minorilor, concomitent cu consilierea adulților în aria locurilor de muncă destinate lor. Sumele puse în joc în acest scop sunt deosebit de mari și primele rezultate par să se profileze deja.

Cercetarea efectuată prezintă și unele limite, având mai curând relevanța unui studiu preliminar. Limitele se referă la numărul relativ mic al subiecților utilizați, la

zona restrânsă de aplicare a chestionarelor (zona Torino), la posibilitatea ca unii dintre subiecți să nu fi înțeles suficient de bine itemii chestionarului. O altă limită este insuficiența motivație a subiecților în completarea chestionarelor, aceștia nefiind recompensați (recompensă care i-ar fi stimulat să răspundă mai atent).

Direcțiile de cercetare viitoare ar putea porni de la rezultatele unor studii care au indicat faptul că durata șederii și apartenența la asociații culturale prezic doar în cazul femeilor, nu și al bărbaților, preferința pentru strategii colectiviste. Altele au sugerat faptul că aspectele comportamentale și identitare ale integrării variază independent una de cealaltă, concluzie care trebuie verificată în mai multe cercetări, din diverse zone ale globului. În fine, numeroase studii au luat în considerare stima de sine individuală și nu cea colectivă sau efectul lor interacțiune, care poate explica mai bine comportamentul imigranților în societatea gazdă.

Bibliografie

- Berry (1990): J.W. Berry, *Psychology of acculturation: Understanding Individuals Moving between Cultures*, în R.W. Brislin (Ed.), *Applied Cross-Cultural Psychology*, p. 232–253, Newbury Park CA, Sage.
- Caritas/Migrantes - Dossier Statistico Immigrazione* (2007), Roma, Diocesana di Roma.
- Cingolani, Piperno (2003): P. Cingolani, F. Piperno, *Il prossimo anno, a casa. Radicamento, rientro e percorsi traslocali: il caso delle reti migratori Marginea – Torino e Focșani – Roma*, Torino, Compagnia di San Paolo.
- Lalonde, Cameron (1993): R.N. Lalonde, J.E. Cameron, *An intergroup perspective on immigrant acculturation with a focus on collective strategies*, „International Journal of Psychology”, 28 (1), p. 57–74.
- Long, Spears (1997): K. Long, R. Spears, *Self-esteem hypothesis revisited: Differentiation and the disaffected*, în R. Spears, P.J. Oakes, N. Ellemers, S.A. Haslam (eds.), *The Social Psychology of Stereotyping and Group Life*, p. 296–317, Oxford. UK, Blackwell.
- Moghaddam (1988): F.M. Moghaddam, *Individualistic and Collective strategies among immigrants: Toward a mobility model of cultural integration*, în J.W. Berry și R.C. Annis (Eds.), *Ethnic Psychology: Research and practice with immigrants, refugees, native peoples, ethnic groups and sojourners*, p. 69-79, Berwin. PA, Swets North America.
- Moghaddam, Perreault (1992): F.M. Moghaddam, S. Perreault, *Individual and collective mobility strategies among minority group members*, „The Journal of Social Psychology”, 132(3), p. 343–357.
- Sabatier, Berry (1997): C. Sabatier, J.W. Berry, *Imigrare și aculturație*, în R.Y. Bourhis și J.-Ph. Leyens (eds.), *Stereotipuri, discriminare și relații intergrupuri*, p. 200–222, Iași, Polirom.
- Turliuc (2004): M.N. Turliuc, *Imaginar, identitate și reprezentări sociale*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”.

Acculturation Strategies to Romanian Emigration in Italy

The present study analyzes the current situation of Romanian emigration in Italy, which became in 2007 the most numerous minority in Italy. Some of the main important theories about acculturation strategies are presented and we propose a research design in which the following hypotheses are formulated: the sex, the environment of origins, and civil status influence the tendency to establish and maintain relationships with the host society, the tendency to maintain the Romanian cultural identity and the degree of changes suffered by the Romanians' ethnic and cultural identity; also, we presume the possibility to identify the main strategies used by Romanian emigrants in Italy and their proportion. Our results indicate that Romanian emigrants seem to prefer assimilation strategy (45%), followed by separation (25%), integration (23%) and marginalisation (7%). 48% of the subjects investigated in this study prefer to use collective strategies (integration and separation) and 52% individual strategies (assimilations and marginalisation). The use of collective strategies is explained through the value offered to the cultural identity of origins, to religious and cultural beliefs and traditions, and also through difficulties of adaptation to the new culture of the host society and the degree of discrimination of the host society against Romanian emigrants.

*Maria Nicoleta Turliuc, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”
IAȘI, ROMÂNIA
Cătălin Turliuc, Academia Română- Filiala IAȘI,
Institutul de Istorie „A.D. Xenopol”,
ROMÂNIA*